ئێرانی دوای جەنگ. عوسمانی حاجی مارف

ڕژێمی ئێران هەوڵ دەدات سەردەمی موجتەبا خامەنەیی وەک درێژەپێدەرێکی سروشتی پێکهاتەی دەسەڵاتی پێشوو بخاتەڕوو، بەڵام ئێستا ڕوبەڕوی کێشەیەکی بن□□تین، ئەویش ئەوەیە کە گوێڕایەڵی لەناو پێکهاتەی دەسەڵاتدا کە لە مێژوودا لەژێر ڕێبەرایەتی خامەنەیی باوکدا ب□□و□چووە، چۆن دەتوانن پەیڕەی لێبکەنەوە، کە هێشتا نەیانتوانیوە شەرعیەتی هاوشێوە یان دەسەڵاتی چارەنوساز بە موجتەبا ببەخشن؟

ناو□□کی پەیامەکەی موجتەبا بۆ پەرلەمان بەبۆنەی دەستپێکردنی سا□□ی سێیەمی خولی ئێستای پەرلەمانەوە، لەسەر هەماهەنگی نێوان پەرلەمان و حکومەت و دوورکەوتنەوە لە ناکۆکی و گرنگیدان بە ئابووری و ئیدارەدان بوو. بە واتایەکی تر پەیامەکە بانگەوازێکی ئاشکرا بوو بۆ ڕێکخستنەوە، بەڵام لە ناو□□کی خۆیدا، زیاتر وەک هەوڵێک دەرکەوت بۆ سەپاندنی “هاوئاهەنگی زۆرەملێ” بەسەر پەرلەمانێکدا کە خۆی ڕەنگدانەوەی دابەشبوون و دڵەڕاوکێکانی ڕژێمە بەدوای هێرشەکانی ئەمریکا و ئیسرائیلەوە.

ڕەنگه ئەمڕۆ ڕژێمی ئێران له بەردەم دابەشبوونێکی ئاشکرادا نەبێت، بەڵام چۆته قۆناغێکی مەترسیدارتر، قۆناغێکی گوماناوی لەنێو ڕیزەکانی خۆیدا، ل□م قۆناغە، لە دەسەڵاتێکدا کە زیاتر لە مشتومڕی ناوخۆیی لە شەقام و ناڕەزایەتی ڕێکخراو دەترسێت، دەکرێت سەرەتای درزێک بێت کە ناتوانێت بۆ ماوەیەکی زۆر بیشارێتەوە.

ئەم بانگەوازەی موجتەبا لەناو ڕژێمدا دەرگای لێکدانەوە و ململانێی کردەوە، وەک پشتیوانیەکی بێدەنگ بۆ محەمەد باقر قالیباف سەرۆکی پەرلەمان، قالیباف خۆی هەوڵیدا بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێش سوود لەو ساتەوەختە وەربگرێت، دەیەوێت وەک یاریزانێکی ناوەندی لە دانوستانەکاندا بمێنێتەوە، بەڵام ئەوەش دەزانێت کە هەر زمانێکی سازان بەرامبەر واشنتۆن دەتوانێت ببێتە ئامانجێکی ئاسان بۆ لایەنە توندڕەوەکان، بۆیە ڕایگەیاند کە ئیمتیازەکان لەڕێگەی دیالۆگەوە بەدەست ناهێنرێن، بەڵکو لە ڕێگەی هێزەوە بەدەست دەهێنرێن، ئەمە تەنها پەیامێک نییە بۆ جیهانی دەرەوە، بەڵکو پەیامێکە بۆ ناوخۆی ئێران، قالیباف بە نەیارەکانی دەڵێت کە پیاوی سازان نییە، تەنانەت ئەگەر بەشێکیش بێت لە تیمی دانوستانکار.

هەروەها هێشتا موجتەبا ڕوبەڕوی بەرەیەکی ڕێکخراو نییە کە بە

ئاشکرا ڕەتی بکاتەوە، بەڵام پێشبینی دەکرێت لە درێژخایاندا و لەدۆخی قەیراناوی ئێراندا، ڕووبەڕووی حاڵەتێکی زۆر جدیتر ببێتەوە، ئەویش واقعییەتی نەبوونی کۆدەنگی و یەکگرتنێکی سروشتییە لە ئایندەی ڕژێمی ئێراندا، ئەمەش بەو مانایەیە کە سەرکردایەتی نوێ هێشتا لە پرۆسەی سەپاندندایە نەک لە پرۆسەی قبوڵکردنی سەقامگیریدا.
تەحەدای ڕاستەقینەی ئەمڕۆی ڕژیمی ئێران، چۆنییەتی سەرکەوتنی شەڕ نییە، بەڵکو چۆنییەتی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگەیە لەدوای زیان و کارەساتەکانی شەڕ. ئابوری ئێران بارگرانی قەیرانەکانی لەسەرە، متمانە و هیوای کۆمەڵگا زیاتر کەم بێتەوە، دامەزراوەکان دووبارە بە ململانێ و دابەشکردنەوەی دەسەڵاتدا تێدەپەڕن، بۆیە قۆناغی داهاتوو یەکێک لە گرنگترین قۆناغەکانە لە دوای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامییەوە.
کاتێک شەڕەکان کۆتاییان دێت، بەشێوەیەکی گشتی ئاوەدانکردنەوە دەست پێدەکات، بەڵام لە ئێراندا وێنەکە جیاوازە، لەگەڵ کۆتایی هاتنی دوایین ڕوبەڕوبوونەوەی سەربازی، پێناچێت وڵات بەرەو قۆناغێکی سەقامگیری بڕوات، بەڵکو ڕووبەڕووی ئاستەنگی ناوخۆیی دەبێتەوە کە ڕەنگە لە خودی شەڕەکە ئاڵۆزتر و مەترسیدارتر بێت.
ئەگەر ڕژێمی ئێران سەرکەوتوو بووبێت لە تێپەڕاندنی ڕوبەڕوبونەوەی هێرشەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل و پاراستنی مانەوەی سیاسی خۆی بەدەست هێنا بێت، بەڵام لە پرسیاری ئێستادا توانای بەڕێوەبردنی کاردانەوەکانی دوای شەڕە، بە لەبەرچاوگرتنی بونی ئابورییەکی پڕ لە قەیران، زیاتر بونی هەژاری، هەروەها پێکهاتەیەکی سیاسی کە گۆڕانکارییەکی بەوێنەی لە ناوەندەکانی دەسەڵات و بڕیارداندا لە ململانێکاندا بەخۆیەوە دەبینێت.
ئەتوانین بڵێین ئێستا ئێران لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری ئیسلامییەوە لەگەڵ یەکێک لە توندترین قەیرانە ئابورییەکانی بەرەوڕوو بووەتەوە. بەپێی داتا و بەیاننامە فەرمییەکان، لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا نزیکەی دوو ملیۆن کەس کارەکانیان لەدەستداوە، لەکاتێکدا لە سەرەتای دەستپێکردنی شەڕەوە پێنج ملیۆن زیاتر کەوتبونە بەر حاڵەتی نەبونی و هەژارییەوە، ئەمەش ئاماژەیە بۆ ڕادەی ئەو فشارە کۆمەڵایەتیانەی کە لە ئەنجامی ئەو قەیرانەوە دروستبون.
هەرچەندە خودی جەنگەکە کاریگەری لەسەر قوڵبونەوەی قەیرانەکەدا کردووە، بەڵام بەشێک لە زیانە ئابورییەکان بەهۆی هۆکاری ناوخۆییەوە پێشهاتووە، بە پێی یەکەم پچڕانی درێژخایەنی ئینتەرنێت، داخستنی تۆڕەکە بۆ چەند مانگێک کەرتە گەورەکانی ئابووری دیجیتاڵی و خزمەتگوزارییە ئەلکترۆنییەکانی ئیفلیج کرد، کە

ملیۆنان ئێرانی وەک سەرچاوەی سەرەکی داهات پشتیان پێدەبەستن.

شانبەشانی قەیرانی ئابووری، شەڕ واقعێکی سیاسی نوێی خوڵقاندووە، کە پەرەسەندنی کاریگەری دامەزراوەی سەربازی و ئەمنیە لەناو دەوڵەتدا. لەکاتێکدا کە سیستەمە سیاسییەکان لەکاتی شەڕدا بەهۆی پێویستییە ئەمنییەکانەوە، زیاتر دەسەڵاتەکانی ئامێری نیزامی فراوانتر دەکەن، بەڵام بەردەوامی ئەم فراوانبوونە دوای کۆتاییهاتنی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان، پرسیار لەبارەی هاوسەنگی هێزی داهاتووی ناو ڕژێمی ئێران دەوروژێنێت. هەر بۆیە زۆرێک لە چاودێران پێشبینی ئەوە دەکەن، کە گواستنەوەی دەسەڵاتی زیاتر بۆ ئەو کەسایەتیانە دەبێت کە پێشینەی سەربازیان هەیە، لەهەمانکاتدا دەبێتە هۆی لاوازبونی دامەزراوە مەدەنی و یاسایی و سیاسییەکان.

بەڕێوەبردنی شەڕ جیاوازە لە بەڕێوەبردنی ئابووری و کۆمەڵگا و مەرج نییە سەرکەوتن لە بەرەکانی شەڕدا وەربگێڕدرێتە سەر ئەو شارەزاییەی کە پێویستە بۆ چارەسەرکردنی قەیرانەکانی وەک بێکاری، هەڵاوسان، هەژاری و خزمەتگوزارییە گشتییەکان و چۆنیەتی وەڵامدانەوە بە خواست و ناڕەزایەتییەکانی کرێکاران. ئەم فاکتەرە لەژێر ڕۆشنایی نەبوونی ئەو کەسایەتییەدا کە بە درێژایی ساڵ [illegible]ی ناوبژیوانی لە نێوان ناوەندە جیاوازەکانی دەسەڵات لەناو سیستەمەکەدا گێڕاوە، تادێت گرنگتر دەبێت. عەلی خامنەیی، خاوەنی جەوهەری هاوسەنگی نێوان دامودەزگاکان و کەبەکەکارەکان بوو.

ئایا موجتەبا خامنەیی، بەناوی ڕێبەری نوێی کۆماری ئیسلامی دەتوانێت هەمان ڕۆڵ بگێڕێت و یەکگرتوویی قەوارەی سیاسی هەنووکەیی بپارێزێت؟!.

سەرەڕای دیمەنەکانی خۆپیشاندانی جەماوەری بە لایەنگری ڕێبەرییەکان کە لەکاتی شەڕدا لە ئێران شاهیدی بوین، مانای ئەوە نییە کە هەموو کۆمەڵگای ئێران لە پشت ڕژێمەوە کۆببێتەوە. چەندین دیاردە ئەوە پیشان دەدات کە بەشێکی زۆری دانیشتووانی ئێران، چاوەڕوانی و بینینی دەرئەنجامی ڕووبەڕووبونەوەکەیان هەڵبژاردووە، نەک بەشێوەیەکی چالاکانە پشتیوانی یان دژایەتی ڕژێم بکەن.

ئەزموونی ڕابردوو دەریخستووە کە ناڕەزایەتییەکان لە ئێران بە شێوەیەکی گشتی لە کاتی شەڕەکان یان قەیرانە ئەمنییە گەورەکاندا سەرهەڵنادەن، بەڵکو لەدوای کەمبونەوە و هێوربونەوەی دۆخەکە دەست پێدەکاتەوە، کاتێک پرسی بژێوی ژیان دەبێتە مەبنا، کاریگەری لەسەر ناڕەزایەتییەکان و ڕێکخستنی دەبێت، بەردەوامی هەڵاوسان و بێکاری و هەژاری بەربڵاو دەتوانێت ببێتە هۆی دووبارەبونەوەی شەپۆلی ناڕەزایەتی، بەتایبەتی ئەگەر هاوڵاتیان و کرێکاران هەست بکەن قورسایی شەڕەکەیان لە ئەستۆ گرتووە و بەسەریاندا دەشکێتەوە.

هەروەها لەکاتێکدا بەڵێنەکان بە باشترکردنی بارودۆخەکان یان چارەسەرکردنی قەیرانە کەڵەکەبووەکان بە بێ جێبەجێکردن بمێننەوە، ناڕەزایەتییەکان فراوانتر دەبێتەوە.

لەلایەکی تریشەوە تەحەدیاتەکان تەنیا لە کۆمەڵگا و ئابووریدا قەتیس نین، بەڵکو درێژدەبنەوە بۆ خودی پێکهاتەی دەسەڵات. لەگەڵ کۆتاییهاتنی شەڕدا، ڕەنگە دامەزراوە سیاسییە نەریتییەکان دەست بکەن بە وروژاندنی پرسیار سەبارەت بە سنووری ڕۆڵی سەربازی بەدەخاڵەتی ڕاستەوخۆ لە دەسەڵاتدا و لە بەڕێوەبردنی دەوڵەتدا، چونکە زۆرێک لە ناوەند و دامودەزگاکانی دەسەڵات کە لەکاتی شەڕدا فراوانبوونی کاریگەری دامەزراوەی سەربازیان قبوڵکرد، ڕەنگە خۆیان کەمتر ئامادەبن بۆ قبوڵکردنی بەردەوامبوونی ئەم دۆخە لە قۆناغی دوای جەنگدا.

بەگشتی قەیرانی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابووری لە ئێراندا گەیشتووەتە قۆناغێکی هەستیار، کە تێیدا ڕژیمی مەلاکان چیتر ناتوانن ترسە ڕاستەقینەکانی خۆیان لە پشت جەنجاڵەی شەڕی ناوچەیی، دانوستان، یان پڕوپاگەندەی هێز و خۆڕاگری بشارنەوە. نیگەرانییە سەرەتاییەکانی ناو داڵانەکانی دەسەڵات هێندە پەیوەندی بە ڕووداوەکانی دەرەوەی سنوورەکانی ئێرانەوە نییە، بەڵکو لە ئەگەری هەڵچوون و ئاڵۆزی ناوخۆییدایە. بەتایبەت دوای ئەو ڕاپەڕینە بەربڵاوانەی کە لە نێوان کانوونی دووەمی ٢٠٢٥ و ٢٠٢٦دا تەواوی ئێرانی گرتەوە و مەترسییەکی بەردەوامە لەسەر مانەوەی کۆماری ئیسلامی.

زانکۆ لە ئێران هەرگیز تەنیا دامەزراوەیەکی خوێندن و پەروەردەیی نەبووە، فەزایەکی سیاسی و کۆمەڵایەتییە، تاقیگەی بیرکردنەوەی ئازادە، ناوەندێکی مێژوویی ناڕەزایەتییە، ئازادی بیرکردنەوە، مافی پرسیارکردن و توانای گۆڕینی تووڕەیی کۆمەڵایەتییە بۆ کاری ڕێکخراوەیی. دەسەڵاتداران شەپۆلێکی بەرفراوانی بانگهێشتکردن و ڕاگرتن و دەرکردنیان دەستپێکرد، لانیکەم ٣٥٢ خوێندکار لە چوار زانکۆی گەورەی تاران لە ماوەی چەند هەفتەیەکدا بانگهێشت کراون یان سزا دراون، ئەم هەڵمەتە تەنیا لە تاراندا قەتیس نییە، درێژبۆتەوە بۆ زانکۆکانی مەشهەد، شیراز، ئەسفەهان، گیلان، بیرجەند، و بابۆڵ، بەتایبەتی ئەو خوێندکارانەی کردۆتە ئامانج کە بەشداریان لە ڕاپەڕینەکانی کانوونی دووەمی ٢٠٢٥ و ٢٠٢٦دا کردووە یان هاوسۆز بوون. بەم شێوەیە لیژنەکانی بەڕێوەبردن لە زانکۆکان، چیتر تەنها میکانیزمی کارگێڕی نین لەناو زانکۆکاندا، بەڵکو گۆڕاون بۆ قۆڵێکی ئەمنی کە هاوتەریب لەگەڵ دەزگای دادوەری و ئەمنی کاردەکات بۆ دیاریکردنی خوێندکارانی ناڕازی، لەوەش

ترسناکتر ئەوەیە کە حکومەتی مەسعود پزەشکیان لە دەرەوەی ئەم هەڵمەتە نییە، بەڵکو هاوبەشە لەو هەڵمەتەدا.

بەڵام هەموو ئەم سەرکوتکردنە نەیتوانیوە زانکۆکان بێدەنگ بکات، ڕێکخراوەکانی خوێندکاران ڕەتکردنەوەی خۆیان لەم هەڵمەتە فرەلایەنە دەربڕیوە و کۆبوونەوەی خوێندکارانیش بەردەوامە لە ناڕەزایەتی دەربڕین بە سیاسەتەکانی ڕژێم. هەروەها داتاکان ترسێکی قووڵ لە ژنانی گەنجی ئێرانی ئاشکرا دەکەن کە لە پێشەنگی ڕاپەڕینەکانی ئەم دواییەدا بوون. لە هەموش گرنگترە کۆماری ئیسلامی دوای ئەم شەڕە، لە وەڵام بەرامبەر گەشە و رێکخرابونی بزوتنەوەی کرێکاری و ئامادەیی و یەکگرتویی کرێکاران بە نارەزایەتی بەرفراوان و سەراسەری دەتوانێت چی بکات؟.